

Pohjoismaista kielenhuoltoa

Pohjoismaiden kielilautakuntien jaksyinen neuvottelukokous pidettiin tänä vuonna Bergenissä 6.—8. lokakuuta, järjestäjänä Norjan uusi »kieliraati» Norsk språkråd. Läsnä oli 32 osanottajaa eri Pohjoismaista; suomenruotsalaista kielilautakuntaa edustivat prof. Carl-Eric Thors ja maist. Eva Stenius, Nykysuomen laitoksen kielilautakuntaa prof. Matti Sadeniemi ja minä. Puhetta johti taitavasti prof. Eyvind Fjeld Halvorsen.

Esityslista oli tiivis, ja useimmat asiat olivat entiseen tapaan sellaisia, että ne koskevat suomen kielen huoltoa miltei yhtä läheisesti kuin neljän skandinaavisen kielen. Selostan meikäläisen näkökulmasta kiintoisimpia asioita.

Bertil Molde Ruotsista selvitti eräiden julkaisuhankkeiden nykyvaihetta. Eri Pohjoismaissa on koetettu seurata tuoreimpien uudissanojen ilmaantumista kieleen, ja kun monet niistä ovat kansainvälistä tai ainakin Pohjolan sisäistä kulkutavaraa, on välillä harkittu poimintojen julkaisemista määrävuosin yhteisenäkin luettelona. Tanskan kielilautakunta oli tällä kertaa ennättänyt edelle; 79-sivuinen kirjainen »Ny ord i dansk 1968—69» oli saatu lämpimäisiksi kokoukseen. Mukana näkyy olevan paljon suomestakin tuttua ja ajan-kohtaista: *datbank* 'tietopankki', *-demokrati*-loppuisia yhdyssanoja (*arbejdsplads-*, *elev-*, *familie-*, *skole-*, *studiedemokrati* jne.), *establishment* 'järjestelmä', *gruppesex* 'ryhmäseksi', *lavprisvarehus* 'alennustavaratalo', *magtstruktur* 'valtarakenne', *miljøbeskyttelse* 'ympäristönsuojelu', *neurotisere* 'neurotisoida, neuroottistaa', *polarisere* kuv. merkityksessä 'kärjistää', *regnecenter* 'laskenta-keskus', *studiesekretær* 'opintosihteri', *underground* (myös asussa *undergrund*), *verdifri* = »arvovapaa», *åbent universitet* 'avoin yliopisto' yms. Kaikkiin sanoihin liittyy muutama lause-esimerkki, etupäässä sanomalehdistä. Molden kertoman mukaan on samantapainen vihko tekeillä nyt

myös Ruotsissa. Suomen osalta vastaava julkaisuhanke jäänee toistaiseksi odottamaan. Niin hauska ja hyödyllinen kuin se olisikin, eivät Nykysuomen laitoksen resurssit siihen tätä nykyä riittäne.

Molde kertoi edelleen, että yhteispohjoismainen luettelo sukunimien ääntämyksestä on Ruotsissa valmistumisillaan. Suomen osuutena siihen tulee Matti Sadeniemen selvitys suomen kielen ääntämyksestä; varsinaista nimilistaa ei ortografiamme heppouden tähden tarvita. Kielilautakuntien varsinaisen työn ulkopuolella Ruotsissa laadittu luettelo Pohjoismaiden hallinnollisen ja yhteiskunnallisen termistön vastaavuuksista valmistunee sekin lähiaikoina. Kohdakkoin on tarkoitus julkaista ajantasainen laitos myös yhteispohjoismaisesta maailman valtioiden, kansallisuuksien ja pääkaupunkien nimiluettelosta, jonka edellinen, toistakymmentä vuotta sitten valmistunut laitos on jo vanhentunut.

Näiden hankkeiden yhteydessä tuli puheeksi kysymys, eikö myös lapin olisi oltava mukana tämmöisissä luetteloissa ja saatava muutenkin edustus lautakuntien yhteisiin kokouksiin. Päätettiin vastedes pitää yllä yhteyttä lapin kielen yhteispohjoismaiseen lautakuntaan. Sellainenhan perustettiin saamelaiskonferenssissa viime vuonna, ja tähän mennessä se on pitänyt useita kokouksia, aiheina mm. sanaston kehittäminen ja eri maissa käytettyjen ruijanlapin ortografioiden yhtenäistäminen.

Vilkasta kiintoa herätti Matti Sadeniemen ja Carl-Eric Thorsin selonteko Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen hankkeesta. Osanottajista tuntui erityisen mieleiseltä tieto, että saman keskuksen alaan tulisivat kuulumaan kielentutkimus ja käytännön kielienhuolto. Ikävä kyllä jouduttiin toteamaan, että keskus toistaiseksi on Suomessakin vain paperilla, hyvin perustellussa komiteamietinnössä; sen toteutus on tämänsykyisestä valtion budjettiesityksestä päätellen jo toisen kerran lykkäytynyt. — Gorgus Coward esitteli vastikään tapahtunutta Norjan kielilauta-

kunnan uudestaanjärjestelyä. »Norsk språknemndistå» on tullut »Norsk språkråd», jossa bokmålilla ja nynorskilla on yhtä paljon edustajia.

Allan Karker Tanskasta, Bertil Molde Ruotsista ja Alf Hellevik Norjasta alustivat laki- ja hallintokielen yksinkertaistamisesta. Keskustelua vilkasti varsinkin Karkerin esimerkki Tanskan sosiaaliturvakeskukseen kirjeestä, jossa eräältä leskeltä evättiin oikeus eläkkeeseen:

I en hertil indsendt skrivelse af 16. f.m. har De forespurgt, hvorvidt De er berettiget til pension i henhold til lov nr. 70 af 13. marts 1959 om pension til enker m.fl.

I denne anledning skal man meddele, at De ikke umiddelbart er berettiget til pension i henhold til ovennævnte lov, idet navnlig bemærkes, at lovens § 1, stk. 1, nr. 3, ikke kan bringes i anvendelse, idet den forudsætter, at De ved det fyldte 55. år oppebar løbende understøttelse i henhold til lovens § 15, stk. 3, tidligere forsorgslovens § 282. Det tilføjes, at der herefter kun er mulighed for at bevilge Dem pension i henhold til undtagelsesbestemmelserne med godkendelse af det i folkeforsikringslovens § 1, stk. 5, omhandlede udvalg.

Alustaja oli taipuvainen katsomaan, että kirjeen sisältöä on selvyuden kärsimättä vaikea muotoilla toisin. Eri kannalla oli Bertil Molde, joka on Ruotsissa edistänyt »kansliakielen» kevenemistä mm. laatimalla yhteistoimin juristien kanssa laki- ja hallintoruotsia koskevan ohjevihkon. Vähin kohennus, mitä Ruotsin näkökulmasta sopisi nykyään odottaa tuohon tanskalaiseen kirjelmään, olisi Molden mukaan edes yksi sana lisää: *tyvärr* lauseeseen, jossa kielteinen päätös esitetään eläkkeen anojalle.

Keskustelu laajeni sitten koskettelemaan sitä, kuinka hyvin äidinkieltään yleensä osaavat käyttää eri hallinnonhaaroissa ja eri alojen vastuullisissa tehtävissä toimivat henkilöt. Eri puolilla Pohjolaa tuntui oltavan yhtä mieltä siitä, että äidinkielen taito on nykyään heikkenemässä, vaikka nyky-yhteiskunnassa kaivattaisiin pikemmin sen paranemista. Pari ruotsalaista osanottajaa kärjisti näkemyksensä jopa tämääntapaiseen muotoon: juridisen

koulutuksen saaneet entisajan virkamiehet kirjoittivat tosin mutkikkaasti mutta asiallisesti ja yksiselitteisesti; nykyiset teknokraattis-sosiologis-byrokraattisen koulutuksen saaneet sitä vastoin eivät edes tavoittele selkeyttä vaan verhoavat epämääräiset ajatukset vameaan fakki-fraseologiaan. Keskustelun mittaan todettiin myös, että äidinkielen opetus korkeakouluissa muille kuin äidinkielen opiskelijoille on Pohjoismaissa vähäistä, ellei olematonta. Parhaiten asiat ovat ehkä Suomessa; meillähän useiden (vaikkei kaikkien) tiedekuntien ohjelmaan kuulu myös omalle ammattialalle sovitettua pienet äidinkielen kurssit. Ruotsalainen Karl-Hampus Dahlstedt oli vankasti sitä mieltä, että kielten ja varsinkin äidinkielen kurssit pitäisi sisällyttää kaikkien virkamiesten peruskoulutukseen. Päätettiin esittää julkilausuma, jonka mukaan aloitain sovellettuja äidinkielen kursseja olisi saatava kaikkiin Pohjoismaiden korkeakouluihin ja muuhun ylempään ammattiopetukseen. Noiden kurssien pitäisi sisältää sekä teoriaa että käytäntöä, ja niissä olisi omistettava huomiota sekä yleisille viestinnän seikoille että oman ammattialan kielenkäytön erikoispiirteille. Itse asiassa varsin rankkoja tavoitteita, jotka kunnolla toteutuakseen edellyttäisivät kutakin tiedekuntaa kohti ainakin yhtä sen alaan hyvin perehtynyttä täystoimista äidinkielen lehtoria.

Trondheimin yliopiston vastanimittetty norjan kielen professori Finn-Erik Vinje oli ottanut alustuksensa aiheeksi pienen mutta tarkkaa kirjoittajaa ja lukijaa kiusaavan tapausryhmän: lainausmerkkien muodon ja niiden sijoituksen muiden väli-merkkien (pillkun, pisteen) yhteydessä. Tanskan ja etenkin norjan käytäntö tässä kohden on varsin kirjava ja vakiintumaton. Sitä vastoin ruotsissa ja suomessa noudatetaan jokseenkin yhtäpitäviä käytänteitä, joiden takana kummallakin taholla on sekä kielenhuolto että typografien ohjeet. Jäi norjalaisten asiaksi, liittyäkö suomalais-ruotsalaiseen rintamaan, kehittääkö oma järjestelmä vai sietää kir-

javuutta edelleen.

Norjalainen Alfred Jakobsen esitteli uusinta norjan kieltä käsittelevää kirjallisuutta. Sitä oli runsaasti, ja sen yhtenä taustana on tietysti bokmälin ja nynorskin jatkuva kamppailu. Perinnäinen murteen-tutkimus on edelleen arvostettu ala, mutta rinnalle on noussut uusia, sosiolingvivistesti suuntautuneita nykykielen tutkimushankkeita. Nykykieltä koskee myös Bergenin yliopistossa meneillään oleva »Projekt for datamaskinell språkbehandling», jota Kolbjørn Heggstad esitteli. Hankkeen aineisto on paljon suurempi kuin yksikään niistä tekstimassoista, joita Pohjoismaissa on tähän asti käsitelty tietokoneella: peräti viisimiljoonaa sanaesiintymää kauno- ja tietokirjallisuudesta sekä sanomalehdistä. Mm. Norjan uutistoimiston aineisto, joka on tarkoitettu reikänauhahadontaan, voidaan saada puhelimitse tuoreeltaan alkulähteestä, eikä kaukana ehkä ole aika, jolloin tieturi joka aamu ilmoittaa, mitä ennestään tuntemattomia sanoja edellisiltainen uutisaineisto on sisältänyt.

Kuulas syyssää teki kahtena ensimmäisenä kokouspäivänä loistavasti oikeutta Bergenin katu- ja satamanäkymille ja tunturinrinteiden ruskalle. Kolmantena päivänä, jolloin osanottajille oli järjestetty retki kaupungin ympäristöön, ei sää ollut yhtä suopea: sanikka sumu peitti tienoot. — Kielilautakuntien seuraava kokous on ensi syksynä Ruotsissa, isäntänä Nämnden för svensk språkvård.

Terho Ikonen